

**Lukáš BABKA –
Radka BZONKOVÁ**
*Jen jeden osud. Antologie
sovětské lágrové prózy*
Academia, Praha 2009, 649 s.

Během politického uvolnění, tzv. perestrojky, v druhé polovině osmdesátých let minulého století byla v tehdejší Sovětské svazu otevřena celá řada donedávna tabuizovaných témat z nedávné minulosti. Jedním z nich byla i problematika politických represí, nucených prací a lágrů. Existence rozsáhlé sítě táborů a věznic, známé díky spisovateli Alexandru Solženicynovi a jeho dílu *Souostroví Gulag*, patřila v bývalém Sovětské svazu k tématům, o nichž se sice vědělo, protože s nějakou formou politické represe měla v této obrovské zemi zkušenost takřka každá rodina, avšak oficiálně se o nich, až na výjimky, nikdy nehovořilo. Bylo to však stále (a dodejme, že pořád je) živé téma, jelikož donedávna žilo a dosud žije mnoho pamětníků a jejich rodin, kteří měli s tímto systémem drsnou osobní zkušenost. Když koncem osmdesátých let vyšla v moskevském nakladatelství Sovětskij pisatel antologie nazvaná *Dodněs tja-gotějet*, obsahující svědectví dvaceti bývalých politických vězeňkyň z dvacátých a padesátých let minulého století, vzbudila zaslouženou pozornost a ti, kdo chtěli knihu získat, museli vystát dlouhé fronty před knihkupectvími. Vydání antologie pod hlavičkou státního nakladatelství se stalo skutečným mezníkem, nebylo to nic menšího než oficiální uznání existence gulagů a politických represí a definitivní konec obcházení či přímo zamlčování krutých stránek moderní sovětské historie. Editor antologie Sergej Vilenskij se celá devadesátá léta snažil, aby vyšlo její pokračování. To se podařilo až v roce 2004, kdy vyšla reedice původního vydání z roku 1989 doplněná o druhý, ještě objemnější svazek. V novějším vydání již také nebyly zastoupeny pouze ženy, ale rovnoměrně k nim i muži.

Z dvousvazkového vydání z roku 2004 vybrali editoři texty pro český

výbor sovětské lágrové prózy, na jejichž překladu se podíleli přední čeští rusisté a odborníci na ruskou literaturu (Ivana Ryčlová, Libor Dvořák a další). Knihu tvoří soubor dvaceti textů různého charakteru (většinou se jedná o texty vzpomínkové, najdeme zde však i pokusy o literární ztvárnění otřesných zkušeností z lágrového života, korespondenci, úryvek z písně kolymských vězňů aj.). Na úvod každé kapitoly je připojen krátký životopisný medailon autora. Vesměs se jedná, s výjimkou V. Šalamova, o autory u nás neznámé a antologie je tak pro českého čtenáře první příležitostí seznámit se s jejich tvorbou.

Součástí knihy jsou dvě úvodní studie. Prvá z nich z pera Lukáše Babky má dvě části. V první podává Babka přehled o současném stavu poznání dějin gulagů a seznamuje čtenáře se základní a nejnovější odbornou literaturou a edicemi pramenů. V části druhé hodnotí dopad perzekucí na jednotlivé lidské osudy a trvalé následky, které si lidé poznamenali táborovými zkušenostmi nosili s sebou po celý další život, a v krátkosti nastiňuje proměny gulagů v průběhu let, od jejich vzniku na přelomu dvacátých a třicátých let po léta padesátá. Ve druhé studii se Radka Bzonková zabývá literárním stylem, formou a podobou editovaných textů. Kniha je doplněna slovníčkem v českém prostředí málo známých a užívaných termínů, názvů a jmen.

Vydání knihy lze jenom přivítat, česky již sice vyšlo několik odborných, vzpomínkových i beletristických titulů týkajících se fenoménu gulagů, kupříkladu A. Solženicyn, A. Applebaum, J. Rossi, již zmiňovaný V. Šalamov, J. Ginzburgová ad., jsem však přesvědčen, že by se toto temné období moderních dějin mělo i v našem prostředí ustavičně připomínat. Minimálně z těch důvodů, že československé vězeňství padesátých let bylo až příliš podobné svému sovětskému vzoru a v sovětských gulazích se v různých etapách historie nacházelo i mnoho československých občanů, ať již to byli českoslovenští vojáci, kteří před Hitlerem

uprchli do Sovětského svazu, nebo lidé unesení po válce z Československa sovětskou tajnou policií.

Nezbývá než dodat, že knihu *Jen jeden osud* považují za jeden z nejvýznamnějších knižních počínů roku 2009, a doufám, že podobného názoru jako já bude i řada dalších čtenářů.

Libor Svoboda

Helena HAVLÍČKOVÁ
*Dědictví. Kapitoly z dějin
komunistické perzekuce
v Československu 1948–1989*
Nakladatelství Poznání, Olomouc 2008, 422 s.

V době, kdy česká společnost bilancuje dvacet let od pádu komunistického režimu, je řada aktivit zaměřena na připomínání represivní činnosti totalitního systému v Československu v letech 1948–1989. Svou úlohu může v tomto směru splnit i kniha *Dědictví*, kterou vydalo nakladatelství Poznání. Jedná se již o druhé, ovšem přepracované vydání. Za jakým účelem byla kniha sepsána a také proč je její obsah stále aktuální, naznačuje autorka Helena Havlíčková hned v předmluvě. V ní vyjadřuje obavy ze ztráty paměti, potažmo ze ztráty národní identity a duchovních hodnot. Ve své knize

proto nabízí mnoho příkladů chování, které by dnes mohly být inspirativní pro mladší generace.

Knihu katolické aktivistky a spisovatelky Heleny Havlíčkové, která s manželem a dětmi emigrovala v roce 1969 do Francie, tvoří sebraná svědectví nejrůznějších lidí o době komunistické totality. To, co mají všichni společné a co je ústředním tématem knihy *Dědictví*, je katolická víra a pronásledování ze strany režimu. Téma perzekuce církvi v Československu po roce 1948 byla již věnována celá řádka prací. Kromě církevních historiků, kteří se problematice věnují v obecnější rovině, jsou již zmapované i osudy jednotlivých řádů. Autory studií pojednávajících o poúnorových zásazích do života řádů a kongregací jsou často samotní jejich členové. Jako příklad bych uvedla práci *Ženské řehole za komunismu*, jejímž editorem byl historik Vojtěch Vlček. Jako odborník v oblasti církevních dějin se ostatně stal jedním z lidí, kteří se podíleli na druhém vydání *Dědictví*.

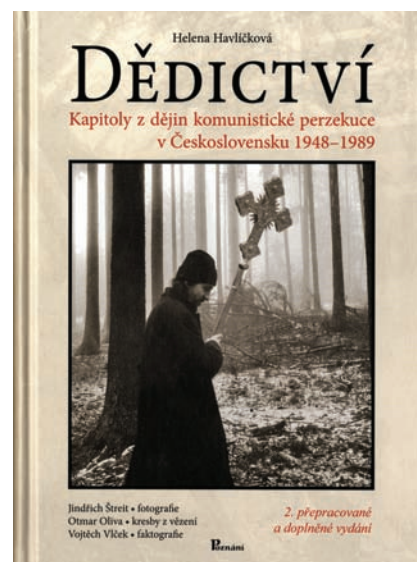
Dědictví je chronologicky rozděleno na dvě části, první s názvem *Zklamání naděje* je ohraničena léty 1945–1968, druhá část, pojmenovaná *Světlo v temnotách*, léty 1968–1993. Náplní jednotlivých kapitol jsou pak nejrůznější příklady perzekucí. Největší pozornost je věnována perzekuci kněží. Nalezeme zde např. medailonek P. Josefa Zvěřiny, jedné z hlavních postav pražské Katolické akce. Josef Zvěřina patřil k oněm mnoha kněžím, kteří byli zařazeni k Pomocným technickým praporům (PTP). Během časově neohraničené služby u PTP měl být spolu s dalšími tzv. nespolehlivými živly převychován těžkou prací v dolech nebo na stavbách průmyslových podniků či silnic. U PTP sloužili zejména mladší členové řádů, které podlely likvidaci v rámci tzv. Akce K v roce 1950. Ve dvou etapách bylo zrušeno 219 řeholních domů a internováno 2376 řeholníků. Po propuštění z PTP v roce 1952 byl Josef Zvěřina ještě téhož roku zatčen a v monstrprocesu „Bárta a spol.“ s účastníky Katolické akce odsouzen k dvaadvaceti letům vězení.

Z dalších odsouzených protagonistů Katolické akce nalezneme v knize např. portrét Oty Mádra nebo profesorky Růženy Vackové.

Prostřednictvím několika pamětnických portrétů se autorka Helena Havlíčková dotkla i nedílné součásti komunistické represe – inscenovaných procesů, na jejichž počátku byla Státní bezpečností vyprovokovaná odbojová činnost. Jedna z obětí takového procesu, Jan Krumpholc, popisuje, jak ho po Únoru kontaktoval jeho přítel z dob okupace, protinacistický odbojář, s tím, aby vytvořili odbojovou skupinu. Aniž by tušil zradu, Jan Krumpholc začal kolem sebe shromažďovat lidi i zbraně. Na jedné „tajné“ schůzce byl ale zatčen a v červnu 1949 spolu s dalšími členy ve vykonstruovaném procesu odsouzen k patnácti letům vězení.

Své místo v knize vzpomínek *Dědictví* má i téma ženských politických vězeňkyň, a to nejen řádových sester, ale také členek různých katolických spolků. Autorka zachytila i několik vzpomínek sester, jejichž řeholní domy byly rušeny v několika etapách během roku 1950 (tzv. Akce Ř – obdoba Akce K). Zatímco starší sestry a představené byly internovány v několika zřízených internačních střediscích, mladší nastoupily na nucené práce do pohraničních textilních továren, popřípadě do zemědělství. Takto nasazeno bylo přes 2000 řeholnic.

Zachyceny jsou také vzpomínky obětí poúnorových čistek na vysokých školách, vzpomínky na soudní procesy, na pobyt v lágrech, na práci v uranových dolech na Jáchymovsku, Příbramsku a Hornoslavkovsku. Nechybí ani popis osudů některých sedláků, kteří byli v rámci tzv. Akce Kulak v letech 1951–1953 donuceni opustit zabavený majetek a vystěhovat se. Vyprávění pamětníků zachycuje rovněž léta po rozsáhlých amnestiích v roce 1960, popsána je i doba tzv. Pražského jara, emigrace po roce 1968 (kterou autorka sama prožila) a normalizace, tajných náboženských kroužků a tajných svěcení. Bezsporně zajímavým bodem je přelomový

rok 1989 pohledem věřícího člověka. V listopadu 1989 byla totiž v Římě svatořečena Anežka Česká.

Osudy pronásledovaných jsou opatřeny historickým výkladem Vojtěcha Vlčka, doplněny kresbami Otmara Olivy a fotografiemi Jindřicha Štreita. Jednotlivé portréty také často obsahují úryvky z vlastních prací zmiňovaných osobností, např. básně psané ve vězení, pasáže z memoárů, rozhovorů či přednášek. Za velmi poutavé bych označila zejména úryvky z deníku Jana Bouze, jehož rodina v květnu 1949 uprchla přes státní hranice do Německa. Pro zdokreslení dobové atmosféry je zařazena i reflexe některých procesů v dobovém tisku.

Při čtení knihy, jejímž obsahem jsou z velké části vzpomínky pamětníků, je nutno počítat s tím, že půjde o subjektivní a občas zjednodušený výklad dějin. V *Dědictví* jsou svědectví doplněna odborným historickým textem a knížka tak může oslovit širší okruh čtenářů. Celkově ovšem působí představované dílo trochu zmateně, neboť spory historický výklad se tu mísí s pamětníky portréty, fotografiemi a kresbami v poněkud zvláštní směsi. Nicméně tento neobvyklý způsob ztvárnění problematiky různých forem komunistické perzekuce si své čtenáře jistě najde.

Anna Macourková